

Pest, 1863.

34. sz.

Augustus 23.

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt. félév 4 frt. 50 kr. évnegyed 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt. félév 5 frt. évnegyed 2 frt. 50 kr. A közlemények és hirdetések bérmentesítendőek. **Hirdetéseikért** soronként 14 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10. sz., Balogh K. tr. úrnál, Ország út 41. sz., és Osterlamm K. könyvkereskedésében, újtér a kioszk állomásán.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Hetedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Nagy József tr.: A hánytatókról. — Szabadföldi M.: A lob természetani leírása. — Schimmer E. tr.: A bőr idők beszűrődése sat. — Könyvismertetés. Kissel: Specielle Pathologie und Therapie. — Lapszemle. Kísérleti vizsgálatok a vér-átömlés, átültetés és helyettesítésről sat. — Apróbb szemelvények.
Tárca: A magyar orvosi könyvkiadó társulat ügyében. II. — Katona Géza. Orvosi helyzetünk és közegészségi ügyeink. — Hasenfeld M. tr.: Szemle az 1862-ik évi fürdő idényről Szljácson. — Vegyesek.

A HÁNYTATÓKRÓL.

Nagy József tr. Nyitra megye tisztii főorvosától.

Az orvostudomány elismert nagy fontosságú haladásai, mint tapasztaljuk, az orvosi gyakorlatra még igen is gyöngé és csak kivételes befolyást gyakorolnak. Nézetek és érdekek tömkelege terül el ezen sötét mezőn, mely tömkelegben a tájékozás nehéz, s mondhatni, hogy az orvosgyakorlati mező azon küzdter, melyen az észszerű tudomány elvei és tanai az elfogultsággal, régi tanok- és tapasztalatokhoz makacs ragaszkodással, mysticismussal, álhiedelmekkel, a kor mindenféle korcs eszméivel, a tekintélyeknek egyedül csak önszemélyük képzett súlyán alapuló állításaikkal, mi több szokásokkal, sőt eszelősséggel is vívnak; míg más részről minden higgadtan és függetlenül elmélkedő gyakorló orvosnak el kell ismerni azt, hogy az észszerű orvostudomány számos újabb tanainak gyakorlati érvényessége még igen kétes, minnek oka megint részint a tanok tökéletlenségében, részint a tökéletlen alkalmazásban rejlik; ennél fogva nagyrészt menthető, hogy sok értelmes és tisztelőtreméltó gyakorló orvos, ezen háborgó átalakulási időszakban, felismerve a térnek, melyen mozog, ingtagságát, s a természet őre akarván inkább lenni, mint annak zsarnok ura, a nihilismus felé gravitál; mert ha csakugyan minden elfogultság nélkül azon kérdést intézzük önmagunkhoz, mely irányban ismerhetők föl az orvosi gyakorlatban az újabb kori haladások eredményei azon nagyszerű, tudományos és az emberiségre földi boldogságot árasztó fényben, melyet dicsőíteni semmi előforduló alkalommal nem mulasztunk el, azt találándjuk, hogy az orvosi gyakorlatra leginkább a szó szorosabb értelmében vett physikának volt és van legüdvösebb hatása, eszerint közvetve a szenvedő emberiségre is; mint erről világosan tanuskodik: a kopogtatás, hallgatózás, a gége- és a szemtükör használata, a galvan-electrotherapia, a sebészet; a közönséges értelemben vett gyógyszerekkel kezelésben, miket gyógyszerházainkban oly gondosan őrizgetünk, bármint kérkedünk is az újabbkori egyszerű gyógy-

kezeléssel, csak annyiban haladtunk, hogy számukat jó sokkal, igen is hatályosakkal szaporítottuk, s minden nap szaporítjuk, azoknak bátrabb és változatosabb alkalmazására fel vagyunk serkentve, — mindezen nagyszámú hatályos anyagokkal azonban az experimentatio terén mozgunk, tabula-rasa-t csinálván a régiből, s helyébe a kétséget és bizonytalant felállítva kalauzul.

Csak egy tan maradt fenn a régiékből, melynek áthozott javalatai általában véve az orvosi gyakorlatban nemesakhogy még nem vezettettek vissza mérsékeltébb alapra, sőt mondhatni újabbakkal toldattak, s ez: a hánytatók használata. Igénytelen nap-számos levén én is az orvosi gyakorlat tágas mezején, csak kötelességemet vélem teljesíteni, ha huszonhárom éves gyakorlatomból merített tapasztalatokon alapuló egy-két nézeteimet e tárgyban őszintén felhozom.

A hánytatók javalata igen széles és ingatag alapra van még fektetve, s azoknak használata sokkal kevésbé élettani elvek, mint változó, egyoldalú orvosi tapasztalás eredményei után ajánlva, allopathicus gyógyrendszerünknek durvább oldalát képezi, mely valamint egyrészt a szenvedő emberiségnek nagy számát elidegeníti tőlünk, úgy másrészt a sikernek legesekeylebb hátráltatása nélkül szűkebb és észszerűbb korlátok közé lehetne szorítandó. Az előidézett hányásról nézetem, hogy ha igaz, miszerint több hathatósabbaknak hitt gyógyszereink hatása még igen kétséges, s sok esetben a kór természetes lefolyásával beálló javulást néki szoktuk tulajdonítani, a hánytatókat semmi esetben sem lehet ily közönyös szerekek tekinteni és hatásuk mindenkor a hányáson túl terjed, s utólagos is; mely körülményt azoknak használatánál mindenkor jó és tanácsos előre figyelembe venni. Azon tetemes és az egész szervezetet igénybe vevő erőszakos hatás — a hányás — nem oly mulékony, ha mesterségesen előidéztetik, mint első pillanatra látszanék. A gyomor és a bélesatorna takhártyájának, idegeinek rendkívüli izgatása, a gyomor izmainak, a rekeszizomnak, a hasfal izmainak göresös és sokáig tartó összehuzódásai, azon hatalmas nyomás,

mely a hányás alatt a mellkas életműveire és az agyra történ; a has életműveinek és az egész szervezetnek tetemes megrázkódtatása, a beálló nagyfokú erő-kimerülés, összeesés minden esetre ovatosabb alkalmazásra intő mozzanatokként tekintendők; különösen ha meg-gondoljuk, hogy mily igen szokásos a hánytatók ren-delése, főleg a vidéken, hol nem oly ritkák az ese-tek, hogy a majoros gazdánál több hánytató adag van letéve, melyeket ő bölcs belátása szerint minden bol-dognak és boldogtalannak bead. Ovatosásra van szükség a hánytatók beadásánál még azért is, mert hánytató szereink bizonyos és általánosan nehe-zen meghatározható adagnál mérgeknek nevezhetők, s ki tagadhatná némi bizonyossággal, hogy nálunk a sok előforduló gyomorbajoknak és bélszerveknek a hánytatókkal visszaélés nem-e előidéző oka?

Elősegíti a hánytatók vigyázatlanabb használatát egyrészt a közönség nagy részének, főleg pedig a néposztálynak azok iránti előszeretete. Ismerek egyé-neket, kik egészségük épentartásának főfeltételül nézik a hánytatóknak évenkénti egyszeri bevételét; a váltólázi járványokban pedig a hánytatók úgy az or-vosok, mint a betegek részéről is panaceának tekin-tetnek; de különbféle gyógyjavallati irányban helyt lelő alkalmazásukat elősegítik azon ráfogott mellék-hatásokról nézetek és tanok, miket állítólag kisebb, sőt nagyobb adagokban gyakorolnak. Ezen mellékes gyógyerejükről álltatelek egy aligmúlt és elméletek-ben igen tanuságos iskolából fennmaradtak és nap-jainkban is némely tekintélyek által szorgalmasan őriztetnek.

Stoll, Hufeland és a vakmerő Rasori a hánytató borköt majdnem az általános gyógyszer fényes pol-czára emelték, számtalan követőkre akadván még most is, kik valamint a hányborkő, úgy más hánytatók erényeinek ujabbakkali toldását felfedezésnek lenni hiszik. S mit mondjunk azon gyógyszer-tani vademecumok szerzőiről, kik dolgozó szobácskáikból röpitik ki a nehéz orvosi gyakorlatban biztos kalauzul szolgálendő könyvecskéket? Mindezen oktatóink sze-rint a hánytató szereknek számos gyógytulajdonaik vannak: lobellenesek, másítók, izzasztók, olvasztók, hashajtók, zsongítók sat. A kénsavas rézélegnek azon-kivül az ujabb kori nézetek szerint még azon jótékony hatása is van, hogy a hártvás gégelobban nemcsak hánytató tulajdonainál fogva hasznos, de mint ezen kórban a helyződő rostonyadús vérvegyületre olvasztó-lag ható, tehát mintegy vérhigító gyógyszer ajánlta-tik. Ezen nézetnek, állításnak semmi alapja nincs azon egyszerű tapasztaláson kívül, hogy a hártvás gége-lobban a beadott kénsavas réz után is bekövetke-zik a hányás, s a betegek javulnak, sőt meg is gyó-gyulnak, mint a hányborkő beadása után; mi több, a kénsavas réz sok oly esetben előidézi a hányást, melyekben a hányborkő adagolása után eziránt lehan-golt lévén, fogékonyság hiányában hányás többé be nem következik; hozzáadható még, hogy a kénsavas réz mint hatalmasan összehúzó gyógyszer a bevétel alatt a száj és torok duzzadt életműveire helybelileg hat, s a nagyban akadályozott légzést egy időre köny-

nyíti. És ez volna tán egyedüli üdvösebb hatása. For-get, az érdemtelen volt strassburgi tanár a kénsavas réznek a hártvás gégelob ellen, egész Németor-szágból elhíresztelt hatásáról eszmét saugrenue-nek — izetlen eszmének — nevezte.

Ha a hánytatók hatásának megítélésénél azon va-lóságos egyszerű tény szolgálend csak alapúl, hogy beadva hányást idéznek elő, s ezzel a gyomorból ön-maguk is kihánytatnak, mennyiben pedig ki nem há-nytatnak, a gyomorra és az egész szervezetre káros hatást könnyen gyakorolhatnak, sok mellék hatásuk és híres gyógytulajdonaikról uralkodó eszmék is mindinkább el fognak tűnni, s számos eddigelé üd-vösnek ismert hatásuk nem oly kedvezőleg fog ér-telmeztetni.

A csorvás gyomorlázban — én valamint ezen úgy a lázak szokásban lévő másnemű elnevezéseit is az or-vosi gyakorlatban ezélszerűnek tartom, minthogy azokkal egyszersmind a láz oka van kifejezve — salva febris theoria — a hánytatók használata igen közön-séges. De hát mi az a csorvása = burra? a gyomorban heverő emésztetlen anyagokból összegyűlt tömeg. Ha a mindennapi tapasztaláshoz fordulunk, azt találánd-juk, hogy a nagyobb mennyiségű csorvát a gyomor minden külsegély nélkül önmaga hányja ki; ha pedig az benne kisebb mennyiségben foglaltatik, bizvást le-het azt a természet gyógyerejére hagyni, — 24 — 48 óra után, kellő életrend mellett megemészteti a gyomor; mindkét esetben sokkal csekélyebb kellemetlenségek-és tán veszélynek is van a beteg kitéve, mintha hány-tatót vesz be. De azon kórjelek, melyek után a csor-vának gyomorbai letétét közönségesen következtetni és melyekből a hánytatók javallatát meríteni szokás, oly felületesek, oly ingatagok, hogy azokra oly hatalmas szereknek, mint a hánytatók adagolását bizton alapi-tani nem lehet. Fehér nyákkal bevont nyelv, nyákos vagy kesernyész íz, étvágyhiány, böfögés, nyomás ér-zete a gyomorban, sőt sokszor még kórjelek kisebb complexusa elegendő a hánytatók rendelésére; sőt előfordulnak esetek, hogy a beteg két-három hashajtót kap, s minthogy étvágya még sincs, utólagosan hánytatót kell bevennie. Ha most ezen gyógykezelés ellenébe azon tapasztalást állítjuk, hogy ezen fentebb említett kórjelek 100 esetben legalább is 80-szor a gyomor takhártájának hurutos állapotából veszik eredetüket, meg van fejtve, miért nem éreznek a bete-gek gyakran a hányás után remélt könnyebbülést? miért tartanak a gastrikus kórjelek 14 napig is, me-lyek ellenkező esetben 6 nap múlva eltűntek volna; s azután mért fejlődnek ki ily gyógyszerelés után oly kórjelek, melyeket emésztési gyöngeségnek, gyomor-kitágulásnak, gyomor-elkeményedésnek, gyomor-görcsnek, gyomorégetésnek, lassú lomha (schlep-pend) lefolyású gyomor-, epelázaknak, sőt typhoideknek is neveznek. Egy 14 éves gondosan nevelt, különben is rendes magaviséletű, de gyöngye testalkatú, görvé-lyes külemű ifjú került gyógykezelésem alá; ez élté-ben 11-er vett hánytatót, 7-szer gyomorbajokban, 3-szor egy váltóláz alatt, 1-szer a visszajött váltólázban. Múlt évi decemberben futó láztól lön meglepve, nyelve

fehér lett, étvágya megcsökkent, tehát hánytató; másnap azonban estig toroklob állott be, mely 4 napig tartott, mire az előbbi gastricismus kórisméből lett angina catarrhalis faucium; de a bajhoz nagy gyomorégetés és rendkívüli szomj szegődött; a baj akként volt értelmezve, hogy üres lévén a gyomor és a beteg a toroklob miatt ételt és italt nem vehetvén magához, a gyomorégetés könnyen magyarázható. Én a beteget folyó év május elején láttam, ki időközben folytonos étvágy hiánya és elsoványodása miatt giliszták, emésztési gyöngeség, vérhiány, leucaemia, gerinczagy-sorvadás ellen gyógykezeltetett. Én a gyomrot kitágulva és a nyomásra még mindig igen érzékenynek találtam, s hiszem, hogy idült gyomorlobban szenved.

Gyakori a hánytatók használata az epelázakban; de ha meggondoljuk, hogy a kesernyész íz nem mindig a gyomorban nagyobb mennyiségben foglalt epének kórjele, s sok más betegségekben is számtalanszor előfordul; ha meggondoljuk, hogy ha az epe oly nagy bőségben választatik el, miszerint az már a gyomorban is nagyobb mennyiségben összegyűlhet, akkor nem a gyomorban, de a májban létez a baj oka, s a hánytatók használatát ezen kórban is azon kiterjedtségben, mint történ, javulva nem találjuk; annál is inkább, hogy a hányás által kivetett epemennyiség nem oly tetemes, mint az első pillanatra tetszik. A kihányt epe többnyire csak világos sárgára színezi a megivott és kihányt vizet, s a hánytatók használata vagy a gyomor takhártyájának hurutos állapota következtében nagyobb mennyiségben elválasztott gyomornyákot ürít ki; ha pedig a kihányt epe zöldszínű: akkor igen valószínű, hogy a gyomorban nem foglaltatott, de a máj vezetékeiből a hányás által kisajtoltatott. Általában véve legalább vidékünkön meggyőződtem arról, hogy az epeláz nem gyakori betegség.

A hagymázban, mely legtöbb esetben gyomorhurut jelekkel lép fel, a hánytatók nagyban szerepelnek, s a használatuk után beadott kinállal a némely gyakorló orvosok által úgynevezett coupirozó gyógymódot képezik; de bármily tekintélyek ajánlják is a hánytatókat a hagymázban, tekintve azon körülményt, hogy a hagymázban a gyomor és a vékony belek mindjárt kezdetben izgatott, sőt lobos állapotban is vannak, hogy az erőállapot már a kór kezdetén is lesújtott, a hánytatók javallatát észszerűnek mondani nehezen lehet. A gyakorlatnak felhozható sikerteljes eredményei, mint sok más irányban, úgy ebben is nagy értékűeknek nem tekinthetők; mert ezek által az ellenkező gyógykezelés sikere nincs megczáfolva, s csak az van bebizonyítva, hogy a hánytatók használata után, a gyomor és a vékony belek izgatott vagy lobos állapotának daczára, a beteg mégis meggyógyult.

A váltólázaknál, mint mondatik, a gyomornak a kinal bevétele szükséges előkészítése végett használtatnak a hánytatók, mint előkészítők és gyomortisztítók. A járványos váltólázak támasztó okait, mint tudjuk, oly befolyások képezik, melyek ha a gyomorra hatottak, abban hurutos állapotot idéznek elő. A váltólázak meghűtések, nedves, posványos levegő-

beni tartózkodás után állanak be leggyakrabban, sőt ismert dolog, hogy igen sok váltóláz esetben a gyomor teljes épségben fennmarad, s mégis mily szokásos a váltóláz ellen a hánytatók használata. Ha az orvostudományban nem tekintve az utólagosan könnyen kifejlődő következményeket, s általában az észszerű javallat értékét, csak a rögtöni siker vétetik tekintetbe; megengedem, hogy a hánytatók használata a váltólázak ellen sokszor hasznos, mert több esetben elegendő a hánytató a váltóláz megszüntetésére; de ezen tapasztalás irányadóul nem szolgálhat; mert először: a mennyiben csak kivételes, másodszor: a mennyiben a láz más népies gyógyszerek, sőt varázsmondatok után is kimaradni szokott. A váltóláznál azonban mindig fontolóra kell venni annak összetes lényegét, azon tetemes gyöngítő behatását a tenyészelet élet működésére és az egész vérvegyületre, melynélfogva ezen kór erőhiányosnak nevezhető, nem kevésbé mint a súly, miért is nagyobb elővigyázattal rendelőndők annak legyőzésére minden a tenyészeletre és az életművekre gyöngítőleg ható gyógyszerek, s a figyelmet nem csak a rohamra és annak megszüntetésére, de a kór természetére is kell fordítani. Én helybeli orvostársimra hivatkozni bátorodom, hogy mióta a hánytatók és hasajtók használatával — a váltólázban — felhagytunk, sokkal kevesebb visszaesési esetekkel bajlódunk, mint előbb; sőt a megyei főházban ezen gyakorlat üdvössége szembeötlő. (Vége követ.)

A LOB TERMÉSZETTANI LEÍRÁSA.

Szabadszabó Mihálytól.

(Vége).

A Gasser-féle dúczot az egyik oldalon átmetszettem. Ezen átmetszések némi gyakorlottságnál igen jól sikerülnek, s a nehézség nem annyira a műtételben magában áll, mint inkább a következményekben, minthogy műtételkor az üreges öböl megsértése alig kerülhető ki, az ilyképen okozott vérömleny pedig az agyra nyomást gyakorolván, az állatot rövidebb hosszabb idő múlva, de legfeljebb néhány óra lefolyása alatt megöli. S azon szerencsés esetekben, midőn az állat életben marad, látható mint a szem porczhártyája (cornea) eleinte elhomályosodik, majd pedig később genyesen szétfolyik, s az állat genyvér tünetei között elhal, — e közben a szem többi részei is genyedésbe menvén át. Mindezen tünetek azonban kimaradnak, midőn van Snellen módja szerint a szempillák vagy mindjárt a Gasser-féle dúcz átmetszése után, vagy pedig ezen átmetszés előtt összevarratnak. Ilyenkor az állat szinte elhal ugyan, de a szem lobos változásokat nem szenved.

A porczhártya nyújtja a legérdekesebb leleteket, így eleinte meghomályosodik anélkül, hogy a vörösségnek rajta csak nyoma is mutatkoznék, majd azután fehéres színezett, bársony külemű, duzzadt lesz, míg később szenyes sárga színt vesz fel, s végre egyentelen felületű tömege czafatos lesz, mely czafatok között azután genysejtek bőven találhatók.

Az elhomályosodási időszakban az egész változás a hámsejteknek nemkülönben a benne levő kötszöveti sejteknek tápnedvtől nagyobb duzzadtsága által idéztetik elő, s tartatik fenn; a fehéredési szakban a sejtek már nemcsak hogy duzzadtak, hanem beljükből szemcsések is, míg már nem melyekben gömbölyded sejtek képződését észlelhetni. A harmadik szakaszban pedig a kötszöveti és a hámsejtek gömbölyded sejtekkel egészen megpattanásig telvék, sőt néhol fel is pattantak; a szabaddá lett genysejtek azonban a környező